

JOAN F. MIRA

*“Als espectadors
els devia passar
com al Dant:
‘Així el meu esperit,
tot en suspens,
mirava fixament,
atent i immòbil,
i mirant s’encenia
encara més.’
Almenys aquesta era
la cara que feien
els presents al plató
de la RAI.
I la cara que devia
fer jo, i la que devien
fer els catorze milions
d’espectadors”*

Paradiso

Això era que, dos o tres dies abans de Nadal, havent sopat, jo mirava uns minuts la tele –minuts previs a les hores de lectura nocturna– saltant canals, per pura distracció, i en caure en la italiana RAI 1 em vaig trobar el que no hauria pensat mai: un personatge primet, amb un simple suèter roig, el nas voluminós, llegint i comentant versos del Dant davant d’un auditori embadalit. Un prodigi, sí senyor. I no era cosa de pocs minuts, d’uns versets i prou, no senyor: era cosa del cant XXXIII del Paradís, tot sencer, explicat tercina a tercina i vers a vers. El cant final de la *Comèdia* és una meravella delicada i subtil, un text de pura mística, de pura filosofia, teologia, llenguatge d’aparença impenetrable, d’una bellesa que supera tota descripció. De manera que els directors de la RAI, i Roberto Benigni, no van triar –ja és gosadia recitar el Dant– un cant distret o terrorífic de l’infern, ni un cant on l’oient i espectador pot seguir una història, ni un cant de crítica social, un cant d’amors humans, de pecats, de venjances, un dels molts cants narratius de la *Comèdia*. Van triar la més rigorosa i espiritual sublimitat: els versos que expressen allò que és inefable. Com aquests, en versió meua: “D’allí endavant el veure fou més gran/ que el parlar, que és poc per a tal visió,/ i la memòria és poc per tal excés.” Quan el poeta explica que, havent arribat al més alt del paradís i a la visió del més alt misteri, ara ha de fer esforços per recordar allò que no es pot explicar de cap manera: “Així es desfà i es fon al sol la neu;/ així es perdia en l’aire la sentència/ de la Sibila escrita en fulles lleus.” Roberto Benigni llegia dos o tres versos d’un faristol, i després els explicava, els glossava, els ampliava, gesticulava fent comparacions i baixant de la glòria a la vida de la gent: una empresa impossible, i tanmateix perfectament reeixida. No sé com explicaria ningú de nosaltres versos com aquests, provocats per la visió de la llum eterna: “Veia el seu fons, on penetra i s’uneix,/ relligat amb amor en un volum,/ allò que en l’univers es desfà en fulls:/ substància i accident, amb els seus modes,/ tot combinat alhora en tal manera/ que el que jo dic n’és un simple besllum.” És la més alta metafísica clàssica en imatges llampants, i Benigni la feia arribar a la gent de la manera més miraculosa que he vist mai. Als espectadors els devia passar com al Dant: “Així el meu esperit, tot en suspens,/ mirava fixament, atent i immòbil,/ i mirant s’encenia encara més.” Almenys aquesta era la cara que feien els presents al plató de la RAI. I la cara que devia fer jo, i la que devien fer els catorze milions d’espectadors que, segons vaig saber després, seguien en aquella hora el programa.

No ho creuria si no ho haguera vist amb els meus ulls, com el poeta que pujà al més alt del cel: que una televisió de gran públic, com és RAI 1 –no un canal marginal i “cultural”–, en una hora de màxima audiència, tinga l’atreviment de programar la recitació detallada de l’últim cant de la *Comèdia*, ja és un prodigi gairebé impensable. Que en aquella hora llarga hi haja catorze milions de persones penjades dels versos del Dant, és prodigi més increïble encara. La quadratura del cercle, l’impossible: “Com fa el geòmetra quan insisteix/ a mesurar el cercle, i que no troba/ el principi que cal per molt que hi pense,/ tal feia jo amb aquella visió nova.” Com si a la nostra televisió (pense en TV3, no en l’impensable Canal 9, evidentment) programara una hora sencera de versos de Llull o d’Ausiàs Marc en català medieval. Com si TV 1 d’Espanya recitara més d’una hora de San Juan de la Cruz. Com si no sé què, que ací no podem ni tan sols imaginar. Això és possible a Itàlia, en aquesta Itàlia que de vegades mirem per damunt del muscle, en aquesta Itàlia on, a la llibreria de l’estació, es troben, destacats, clàssics grecs i llatins en la llengua original. “Ací la fantasia fou vençuda”, comencen els darrers quatre versos. Vençuda per aquell grandíssim país, que és una mica el meu.